

DR. MIJO MIRKOVIĆ

(28. IX 1898 — 16. II 1963)

Rođen u Raklju, u jugoistočnoj Istri, Mijo Mirković je svoju mladost proživio na selu. Zajedno je s majkom, kao posljednji od njihova roda, okopavao zemlju i njegovao vinograd, koje poslije njih nije više nitko obrađivao. Bili su ondje među posljednjima koji su napustili i staru pradjedovsku nošnju.¹ Taj je prisni odnos prema zemlji i životu na njoj utisnuo neizbrisiv pečat svemu daljnjem razvoju Mije Mirkovića — njegovoj snažnoj ličnosti, duboko doživljenoj lirici² i osnovnom interesu za nauku. Gimnaziju je polazio u Pazinu i u Zábřehu, u Moravskoj, kamo je njegova porodica bila na početku rata 1915. evakuirana, i ondje je 1919. položio maturu. Oduži boravak u češkoj sredini, na neko vrijeme prekinut vojnom službom u Puli, ostavio je u njemu trajne dojmove. Poznavanje češkog jezika omogućilo je Mirkoviću da i poslije crpe iz bogate baštine češke kulture i da više godina revno surađuje u češkoj štampi. Ti su dodiri razvili u njemu naročito onu simpatiju koju je još u ranim gimnazijskim danima osjetio za protestantizam³ a nesumnjivo je i jak utjecaj učenja T. G. Masaryka djelovao na njega u tom pravcu.⁴

Vojna služba u Puli učinila je Mirkovića — zahvaljujući izuzetnom stjecaju prilika — novinarom. Dodijeljen kao slugar na rad tiskari u kojoj je izlazio »Hrvatski list«, on je 1917. postao stalni suradnik a ponekad i stvarni urednik lista u kojemu je ugledao svijetlo i njegov prvi originalni članak: »Bijeda u Istri« (12. XII 1917). Ta je suradnja potrajala do prevratnih dana na kraju 1918. kada je talijanska okupacija odlučila na više od četvrt stoljeća sudbinom Istre.

Od 1919. — 1921. Mirković studira isprva filozofiju i slavistiku u Zagrebu i Beogradu, ali zatim se upisuje na Fakultet ekonomskih i socijalnih nauka u Frankfurtu na Majni, na kojem je 1923. postigao doktorat tezom: **Vom Hauptgrunde der geringen wirtschaftlichen Leistungsfähigkeit der slavischen Völker.** U njoj je, među ostalim, »obradio utjecaj reformacije na misaoni razvoj pojedinih slavenskih naroda i s time povezao uzroke gospodarske zaostalosti«.⁵ U

¹ Usp. značajan uvod u knjigu: *Održanje seljačkog posjeda*, Zagreb 1937, koji je Mirković napisao mjesto posvete svojoj majci.

² Pod pseudonimom: *Mate Balota* ostavio je za sobom knjižicu čakavskih stihova koja je, pod naslovom »*Dragi kamen*« izašla 1938. i 1947. doživjela svoje drugo, popunjeno izdanje.

³ *M. Balota*, Puna je Pula, Zagreb 1954, 182.

⁴ Usp. *Mirković*, Toma Masaryk. Povodom njegove osamdesetgodišnjice, Trgovinski glasnik 40, Beograd 1930, br. 41—49, i pos. ot.

⁵ *T. Peruško*, *Mate Balota*, predgovor knjizi: *Mate Balota, Proza i poezija*, Rijeka 1959 (s bibliografijom Mirkovićevih radova do 1958), 62.

Frankfurtu je »otkrio« i Flaciusa⁶, koji je ondje 1575. umro, i tako svoj interes za reformaciju usmjerio otada na snažnu ličnost toga istarskog Hrvata iz koje je najzad poniklo i njegovo životno djelo. Njegov interes za reformaciju zacijelo je porastao i pod utiskom predavanja sociologa Maxa Webera, koga je 1922. slušao u Berlinu i koji je uopće izvršio »značajan utjecaj na njegov razvitak i rad«.⁷

Do 1928. Mirković je prošao kroz različita zanimanja i uz to razvio znatnu publicističku djelatnost. Ocjenjujući 1925. »Povijest Istre« od M. Grubera i Vj. Spinčića,⁸ on je Gruberov rad s pravom osudio kao »mrtvu kroniku« kojoj nedostaju sva obilježja »jedne istorije našega naroda u Istri«, a iduće se godine u Krležinoj »Književnoj republici« kritički osvrnuo na Masarykovu »Svjetsku revoluciju« i njegov negativan odnos prema Oktobarskoj revoluciji.⁹

Dolaskom na katedru ekonomskih nauka na Pravnom fakultetu u Subotici, na kojoj je djelovao od 1928. do 1939, kada postaje redovni profesor i uskoro zatim prelazi na Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Beogradu, Mirković se potpuno posvećuje znanstvenom radu. Među brojnim djelima i člancima, koje je objavio do izbijanja rata 1941, posebno značenje pripada prilogima u kojima je raspravljao o problemu održanja maloga seljačkog posjeda u kapitalističkom sistemu. Kada je 1952. veći dio tih »agrarno-ekonomskih studija« ponovo izdao pod naslovom »Seljaci u kapitalizmu«, on je to opravdavao ispravnom konstatacijom da »i sam pregled stanja jedne pređene epohe ima historijsku i praktičnu vrijednost«. Ova se ocjena može pogotovu primijeniti na knjigu »Održanje seljačkog posjeda« (1937) i članak »Seljaštvo u sklopu svjetskog gospodarstva« (Hrvatsko kolo 1936, 234—246).

God. 1938. je Mirković izdao dva djela s izrazito historijskim obilježjem: »Razvoj ekonomske misli u XIX veku« i »Flacius« Prvo djelo nije u našoj literaturi imalo prethodnika. Bio je to pravi pionirski pothvat po njegovu nastojanju da ekonomska učenja ne prikaže samo u njihovoj međusobnoj povezanosti nego i u njihovoj ovisnosti o ekonomskom razvoju u pojedinim zemljama. Marxovo je učenje našlo u tom prikazu dostojno mjesto. Djelo o Flaciusu također je bilo prvo te vrste kod nas, iako je ono bilo uglavnom izrađeno na osnovi strane, dosta obilate literature. Mirković je pokušao da tom prilikom pronađe i neki protestantski »pokret« u Hrvata, ali nije u tome uspio.¹⁰ Prednost je djela bila u slikovitom prikazu vremena i sredine u kojima se Flacius kretao kao i u osjećajnom doživljavanju njegove ličnosti i problematike. Već tada se čitalac mogao lako uvjeriti da je Mirković doista »čitavog života osjećao Matiju Vlačića kao svoga«.¹¹

⁶ Na i. mj., 62. — Podaci Peruška potječu od samog Mirkovića.

⁷ D. Čalić u predgovoru izdanja: M. Mirković, *Izbor iz ekonomskih radova*, I, Zagreb 1958, 19 (podatak potječe od samog Mirkovića).

⁸ Balota, Proza i poezija, n. dj., 475—480.

⁹ M. M., *Masarik o svjetskoj revoluciji*, Književna republika, knj. 3, 1926, 283—300.

¹⁰ Usp. polemiku između Mirkovića i F. Fanceva koji je u povodu Mirkovićeve knjige objavio u »Savremeniku« 27, Zagreb 1938, članak: »Koliko istine ima u pre-pričavanjima o »hrvatskom protestantizmu« (493—511). — O toj polemici i problemu protestantizma u Hrvatskoj v. J. Šidak u HZ VII, 1954, 190—193 (o Fancevu 191).

¹¹ Mirković, *Matija Vlačić Ilirik*, Zagreb 1960, XVII.

Za okupacije, Mirković napušta 1941. službu i bježi u Krk, gdje ga Talijani zatvaraju, a nešto kasnije dolazi u Zagreb, odakle je u septembru 1944. prešao na oslobođeni teritorij. Poslije Oslobođenja imenovan je 1945. profesorom na Ekonomsko-komercijalnoj školi (od 1947. Ekonomskom fakultetu) u Zagrebu gdje je isprva predavao »ekonomski sistem FNRJ« a od 1953. i ekonomsku historiju Jugoslavije. U tom posljednjem razdoblju svoga života i rada, Mirković je najviše znanstvenih napora uložio u proučavanje Flaciusa i u rad na ekonomskoj historiji, a izdao je i dva memoarna djela koja imaju znatno historio-grafsko značenje. Rezimirajući, na neki način, svoj osnovni rad prije rata, koji u promijenjenim prilikama postaje doista svjedočanstvo jedne historijski prevladane epohe, on je 1950. dao cjelovit prikaz »**Ekonomске структуре Jugoslavije 1918.—1941.**« Zatim je 1951, na osnovi dotada neiskorištene građe u zbirci »Trogirskih spomenika« od M. Barade, objavio zanimljivu raspravu o »**Ekonomskim odnosima u Trogiru u XIII. stoljeću**« (HZ IV, 21—54), iako se neki njezini rezultati, naročito oni koji se odnose na pitanje srednjovjekovnih serva, ne mogu smatrati neprijepornima. Iste je godine, kao redoviti član Jugoslavenske akademije (od 1947), pokrenuo novu seriju njenih izdanja: Građu za gospodarsku povijest Hrvatske, u kojoj je do 1962. izdao 14 radova različitih autora, nejednake vrijednosti i karaktera — od dokumentarne građe preko isključivo faktografskih priloga do zaokruženih monografija. Gotovo svaki od tih radova popratio je, ponekad opširnijim, uvodom, u kojem je nastojao da uopći njihove rezultate i na taj način prevlada njihov osnovni nedostatak. Neki su od tih uvoda male ekonomsko-historijske rasprave, s ponekim vlastitim prinosom obrađenoj problematici.¹²

God. 1958, Mirković je — drugi put poslije N. Vuča¹³ — pokušao da u jednom »nacrtu« ili »skici« obuhvati materiju i probleme koje bi, prema njegovu mišljenju, trebalo uzeti u obzir za jednu »**Ekonomsku historiju Jugoslavije**« (412 str. teksta). Pri tom je nastojao da primijeni neka nova metodološka načela koja — kako sam kaže — »u istovremenoj primjeni i u uzajamnom dopunjavanju omogućuju određenije uočavanje osebnosti ekonomsko historijske stvarnosti, razvojnih snaga i razvoja«. To su: »načelo proučavanja, obilježavanja i analize tipova privređivanja i tipova ustanova i organizacije privređivanja u pojedinim ekonomsko-historijskim formacijama i razdobljima i načelo kvantitativne dokumentacije i kvantitativne analize«. ¹⁴ Uza sve to što je doista dao pokušaj, u koječemu vrijedan pažnje, nije uspio da svlada tako opsežnu i raznoliku materiju, još uvijek monografijski nedovoljno obrađenu, i da je prikaže u punoći ekonomskih zbivanja unutar svakoga od pojedinih razdoblja. Taj se nedostatak naročito osjeća u prikazu starijih razdoblja — do XVIII stoljeća, pa je potpuno razumljiva činjenica da vrijednost knjige treba prije svega tra-

¹² Uvodi, koje je Mirković napisao do 1958, preštampani su u 2. sv. njegova »Izbora iz ekonomskih radova« II (*Ekonomska historija*, 159—275). Ovdje je uvrštena i njegova rasprava u HZ IV. Od ostalih uvoda zavređuje pažnju uvod u knjigu Miroslave Despot, Pokušaji manufakture u Građanskoj Hrvatskoj u 18. stoljeću, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske 12, 1962, V—XIV.

¹³ N. Vučo, Privredna istorija naroda FNRJ do prvog svetskog rata, Beograd 1948. — Za razliku od ovog djela, Mirkovićev prikaz ide do 1941.

¹⁴ Ekonomska historija Jugoslavije. Biblioteka Ekonomskog pregleda 6, Zagreb 1958, VII.

žiti u prikazu kapitalističkog razdoblja, na koje se njezin pretežnji dio (gotovo 250 str.) odnosi i koje autor najbolje poznaje. Daljnji je osjetljiviji nedostatak ovog djela nedovoljno ulaženje u osnovne teoretske probleme¹⁵ i sasvim oskudan i površan prikaz dosadašnjih radova na ekonomskoj historiji u nas.

Usporedo s radom na ekonomskoj historiji, koji je velikim dijelom proistjecao iz njegovih obaveza na fakultetu i u Akademiji, Mirković je od 1954. do 1958. objavljivao svoje rasprave o Flaciusu koje je zatim, kao posebna poglavlja, unio u svoju posljednju knjigu o njemu. Već 1957. iznio je rezultate ovog rada u popularnom obliku Nolitovih »portreta« (Matija Vlačić, str. 226), a 1960. izdao napokon i svoje opsežno djelo o »Matiji Vlačiću Iliriku« (Djela JA 50, str. 562, od čega na sam tekst otpadaju 484 str.). Kritika nije još pokušala da ocijeni ovo djelo, u kojem se — više nego drugdje — jasno odražavaju sve osobine njegova autora kao čovjeka i učenjaka. Od starijih prikaza ono se razlikuje već po svojoj osnovnoj zamisli: da, protivno samom Flaciusu, koji je znanstvene probleme podređivao teologiji, postavi »historijsko načelo i historijsku perspektivu, samostalnost naučne spoznaje i pozitivan dijalektički utjecaj na nauku i onih Vlačićevih teorema, koje je on u svome vremenu i prema svojoj ideologiji promatrao i obrađivao samo sa gledišta teološke spoznaje«. Mirković je bio uvjeren da »mu je na taj način pošlo za rukom, da Vlačićevu metodu historijskog istraživanja, njegovu filozofsko-historijsku koncepciju i njegovo historijsko djelo, kao i metodu geografskih istraživanja i njegovu antropogeografsku koncepciju, obradi i prikaže kao samostalne, originalne, plodonosne, žive i još uvijek suvremene naučne tekovine, što su stoljećima unapređivale znanstvenu spoznaju i što one i danas čine«. ¹⁶ Ostaje na kritici da — ne ulazeći ovdje u sporne pojedinosti Mirkovićevih zaključaka — izreče nepristran sud o tom smiONOM pokušaju da se Flacius, istrigne iz neobično zamršenog spleta teoloških problema (i doživljaja!) i tako učini modernom čovjeku bliži i razumljiviji.

Najzad — Mirković je 1950, na sebi svojstven, sugestivan način revocirao svoja sjećanja na »Staru pazinsku gimnaziju«, u koja je uvrstio i dva, vrlo poučna, poglavlja o ekonomskim i političkim odnosima u Istri od 1900. do 1914,¹⁷ a 1954. izdao knjigu pod pjesničkim naslovom: »Puna je Pula«, u kojoj je iznio dragocjenu građu iz historije toga lučkog grada u danima prevrata 1918. — i uz to jednog od najpresudnijih razdoblja u svome vlastitom životu.

(Jugoslovenski istorijski časopis 1963, br. 3.)

Jaroslav Šidak

¹⁵ Na diskusiju o karakteru ekonomske historije u kojoj su 1953/4. sudjelovali R. Bičanić, Ekonomska povijest među ekonomskim i historijskim naukama, ZC VI—VII (Kosov zbornik), 820—826, i F. Zwitter, Gospodarska zgodovina kot znanost, na i. mj. VIII, 169—173, Mirković se nije uopće osvrnuo.

¹⁶ Matija Vlačić Ilirik, XV.

¹⁷ Knjiga je izašla pod imenom M. B a l o t e. Spomenuta poglavlja preštampana su u Mirkovićevu »Izboru iz ekonomskih radova« II, 254—275.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ
OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Tajnik redakcije:

IVAN KAMPUŠ

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB